

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZISTAN

ATATÜRK'ÜN TÜRK EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞ VE UYGULAMALARI

Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU
Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

Özet: Türk Eğitim Tarihi'nde, Atatürk Dönemi'nde gerçekleştirilen eğitimle ilgili reformlar müstesna bir yer tutar. Yeni kurulan devletin çağdaşlaşma yolunda ilerlemesi için atılan adımların, yapılan inkılâpların halk tarafından benimsenmesinde, eğitim alanındaki yenilikler büyük rol oynamıştır. Türk Millî Eğitimi'nin şekillenmesinde ve dönemin eğitim politikalarının oluşturulmasında Atatürk'ün görüşleri, direktifleri belirleyici olmuştur. Eğitim uygulamalarının bizzat içinde bulunarak, kara tahta başında Türk insanına okuma-yazma öğretmeyi yüce bir görev sayan Ulu Önder'in çabaları ile, yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti modern eğitimini kurmayı başarmış ve bu alanda oldukça önemli aşama kat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti, Türk Eğitim Tarihi, Millî Eğitim, Eğitim Reformları, Eğitim Politikaları, Çağdaşlaşma, İnkılâplar.

ATATURK'S CONSIDERATIONS AND IMPLICATIONS ON THE TURKISH EDUCATION

Abstract: Atatürk period's educational reforms have placed very prominent position within the Turkish Education History. Atatürk period's educational reforms have played very important roles for the sake of adaptation and internalization of the revolutionary contemporary progress of the newly established Turkish State by the people. The considerations, directives and opinions of Atatürk have become very determining in the shaping of Turkish National Education and aforementioned period's education policies. With the attempts of Great Leader, who considered teaching Turkish ignorant people reading and writing as intrinsic duty and committed within the problems of education with his own efforts, new Turkish Republic has achieved to establish the modern education with great extent.

Key words: Atatürk, Turkish Republic, History of Turkish Education, National Education, Educational Reforms, Educational Policies, Modernization, Reforms.

Giriş

Osmanlı eğitim kurumları XVI. yüzyıl ortalarına kadar toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede idi. Bilhassa, yüksek öğretime yönelik faaliyet gösteren

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

medreseler, dönemin bilim ve kültür hayatında önemli bir boşluğu doldurmaktaydı. Ancak söz konusu yüzyılın ortalarından itibaren, diğer kurumlarda olduğu gibi, medreselerde de bir takım bozulmalar baş göstermiştir (AKYÜZ, 2001:62-77;UNAT, 1964:6;KOÇER, 1991:12-13). Pozitif bilimlerden uzaklaşarak, daha çok naklî bilimlere ağırlık verilmiş, medrese sisteminin iç dinamiklerinde aksamalar görülmüş, ezbercilik, adam kayırma, rüşvet ve umursamazlık yaygınlaşmaya başlamıştır. Zamanla, Avrupa'daki bilim, teknik, ekonomik ve askerî alanlarda gerçekleşen ilerlemeler gerektiği gibi takip edilememiştir.

Eğitim alanında ilk yenilik hareketleri XVIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren başlamıştır. Tanzimat'ın ilânına (1839) kadar devam eden bu süreçte özellikle askerî alandaki güçsüzlüğe çözüm bulmak amacıyla, ordunun ihtiyacı olan subayları, teknik elemanları, hekimleri yetiştirmek için çağın gereklerine uygun okullar kurulmasına ağırlık verilmiştir (MUMCU ve diğ, 1997: 154). Bu kurumlarda yabancı öğretmenlere de görev verilmiş, Batı dilleri programlara alınmıştır. 1830'larda Avrupa'ya ilk defa öğrenci gönderilmiştir (AKYÜZ, 2001:132, 141-142).

Tanzimat Dönemi'nde (1839-1876) yeni ve çağdaş okullar kurma çabaları daha kapsamlı olarak yürütülmüştür. Medrese dışındaki örgün eğitimde ilk, orta ve yüksek şeklinde derecelendirmeye gidilmiş, meslekî ve teknik eğitimin temelleri atılmış, ilk defa öğretmen yetiştiren meslek okulları, kızlar için orta dereceli okullar açılmıştır. Bununla beraber örgün eğitimi geliştirme çabalarında mantıkî bir sıra izlenememiştir. Eğitimdeki yenilikler bir avuç yönetici, aydın ve öğretmen tarafından yürütülmüştür. Bu dönemde önemli bir gelişme kaydeden azınlık ve yabancı okulları, devlet için bir tehlike hâline gelmeye başlamıştır (AKYÜZ, 2001:145-147).

Birinci Meşrutiyet Dönemi'nin sona ermesinden İkinci Meşrutiyet'in ilânına kadarki süreçte (1878-1908), genel eğitimde ve okulların yaygınlaşmasında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak nicelik bakımından elde edilen başarılar, eğitimin niteliğinde sağlanamamıştır (KOÇER, 1991:164-168). Programlardan hayata dönük bazı dersler çıkarılmıştır. Bu dönemde, "Osmanlılık" idealine bağlı insan tipi yetiştirilmek istenmiştir. Öğretmenliğin meslekleşmesi için bazı hukukî düzenlemelere girişilmiş, 1898-1904 yılları arasında ülke genelinde ilk defa eğitim öğretim yıllıkları yayınlanmıştır. Azınlık ve yabancı okulları ayrılıkçı faaliyetlerini yine devam ettirmiştir (AKYÜZ, 2001:206-207).

İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde (1908-1918) yaşanan toplumsal, siyasal ve askerî çalkantılar içinde eğitime, dolayısıyla millî eğitime ilgi artmış ve "devletin yıkılışını ancak eğitim kurtarır" sloganı yaygınlaşmıştır. Ancak bu çözüm arayışları sonuçsuz kalmıştır (SAKAOĞLU, 2003:125). Bu dönemde kızlar için ilk kez bir yüksek

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

öğretim kurumu açılmış, geleneksel sıbyan mektepleri kapatılmış, okul öncesi eğitimde ilk ciddi adımlar atılmış ve medreselerin ıslahı teşebbüsleri yaygınlaşmıştır. Öğretmen yetiştirmede kayda değer çabalar görülmüş, eğitimin bilim olarak işlenmesinde önemli gelişmeler sağlanmakla birlikte, nitelik hemen her zaman ikinci planda kalmıştır. Eğitimdeki bütün bu gelişmelerle birlikte, İkinci Meşrutiyet büyük girişimler dönemi olamamıştır. Bunda, Balkan ve I. Dünya Savaşlarının neden olduğu felaketlerin önemli rolü olmuştur (AKYÜZ, 2001:241-243).

Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde (1919-1922) yürütülen bağımsızlık mücadelesi, eğitimi de derinden etkilemiştir. Bununla beraber, eğitim bu mücadeleye önemli katkılarda bulunmuştur. TBMM'nin açılışından hemen sonra, 6 Mayıs 1920'de Maarif Vekilliği adıyla yeni bir teşkilât kurularak eğitimin millî bir sisteme göre ele alınması kabul edilmiştir. 25 Kasım 1920'de mecliste alınan bir kararla öğretmen ve öğrencilerin askerlik yükümlülükleri ertelenmiş, 15 Temmuz 1921'de savaşın en yoğun olduğu bir dönemde Ankara'da Maarif Kongresi toplanmıştır (AKYÜZ, 2001:289-293;SAKAOĞLU, 2003:160-162). Kongrede önemli bir konuşma yapan Mustafa Kemal, o günlerde “eğitim için harcanan çabaların gelecekteki eğitimin temellerini atmaya yetmeyeceğini, gerekli vasıtalara sahip oluncaya kadar geçecek olan devrede, itina ile çizilmiş bir eğitim programı uygulanıp, eğitim örgütünün en verimli şekilde çalıştırılacağını belirtmiştir” (ERGÜN, 1997:18). Bu dönemde, ayrıca halkın millî kurtuluş davası yolunda bilgilendirilmesi amacıyla halk eğitimi çalışmaları da yapılmıştır.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilân edilmesiyle birlikte, eğitim meselesi görülmemiş bir ciddiyetle ele alınmıştır (HACIEMİNOĞLU, 1976:19). Ülkedeki siyasal, ekonomik, hukukî ve kültürel değişmelerin kitlelere benimsetilmesi ve kökleşmesinde eğitimin büyük rolü olmuştur Eğitimde önemli atılımların gerçekleştirildiği bu dönemde, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (AKYÜZ, 2001:297, 299-300;ERGÜN, 1997:53-66;AKGÜN, 1983:37-50). Eğitim-öğretim lâik bir yapıya kavuşturulmuş, 1 Kasım 1928'de Lâtin alfabesine geçilmiştir. Yeni harflerin Türk Ulusu'na öğretilmesi ve benimsetilmesi için Millet Mektepleri açılmıştır. Yabancı uzmanlar ülkeye davet edilerek eğitim sorunlarına çözümler getirilmeye çalışılmıştır. 1931'de Türk Tarih Kurumu, 1932'de de Türk Dil Kurumu kurulmuş, tarih ve dil konularında millî bir amaca yönelme başlamıştır. Kadın eğitimine önem verilmiş ve karma eğitime geçilmiştir. Ülke genelinde Halkevleri açılmış, yüksek öğretim alanında önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Köye uygun öğretmen yetiştirme politikalarına ağırlık verilerek, bu alanda yeni çözüm yolları aranmıştır (ERGÜN, 1997:91-92).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Bütün bu yeniliklerin gerçekleştirilmesinde şüphesiz Atatürk'ün büyük çabaları olmuştur. “Eğer Cumhurreisi olmasam, Maarif Vekilliğini almak isterdim” sözleriyle (İNAN, 1998:53) eğitime verdiği önemi en veciz bir şekilde dile getiren Ulu Önder, Türk Ulusu’nu ilgilendiren bütün siyasal ve sosyal konularda olduğu gibi, eğitimle ilgili olarak da isabetli gözlem ve teşhislerde bulunmuş, bu alandaki temel hataları görmüş ve milletimize göstermiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarından vefatına kadarki dönemde, kimi zaman öğretmenlere, öğrencilere ve halka; kimi zaman da TBMM’nde vekillerle hitaben yaptığı konuşmalarında, eğitimle ilgili görüşlerini her fırsatta dile getirmiş, eğitim uygulamalarının bizzat içinde yer almak suretiyle de, gerek eğitimcilere; gerekse halka her zaman rehberlik etmiştir (AKYÜZ, 2001:304, 311-313;GÖKSEL, 1985:921-958). Aşağıda, Onun Türk Eğitimi ile ilgili görüş ve uygulamaları on iki başlık altında ele alınmaktadır.

1. Eğitimde Millîleşme

II. Meşrutiyet Dönemi’nde eğitimi millîleştirme konusu gündeme gelmişse de, bundan bir sonuç elde edilememiştir. Yeni Türk Devleti’nin kurulmasıyla birlikte dil, tarih, edebiyat, sanat ve kültürde Türklüğe dönüş hareketi hız kazanmıştır. Bu hareket Cumhuriyet Millî Eğitimi’nin de esasını teşkil etmiştir. (HACIEMİNOĞLU, 1976:19). Atatürk, daha önce uygulanan eğitim-öğretim yöntemlerinin, ulusumuzu ileriye götürmekten uzak olduğunu görmüş, bu nedenle yeni dönemde eğitimin her türlü yabancı düşünce ve etkilerden uzak, millî benliğimize uygun bir yapıya kavuşturulmasını istemiştir. Bu konudaki düşüncelerini 15 Temmuz 1921’deki Maarif Kongresi’nde şu sözleriyle açıklamıştır:

“Bugüne kadar izlenen eğitim ve öğretim yöntemlerinin, milletimizin gerileme tarihinde en önemli etken olduğu inancındayım. Onun için bir Millî Eğitim programından söz ederken, geçmişin boş inançlarından ve yaratılışımızın nitelikleriyle hiç de ilgisi olmayan yabancı düşüncelerden, doğudan ve batıdan gelen tüm etkilerden büsbütün uzak, millî yaratılış ve tarihimize uygun bir kültür düşünüyorum. Çünkü millî dehamızın tam olarak gelişmesi, ancak böyle bir kültürle sağlanabilir. Her hangi bir yabancı kültürü, şimdiye kadar izlenen yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar ettirebilir. Kültür yapıldığı, geliştiği yerin özelliklerine bağlıdır. Bu yer milletin seciyesidir” (ATATÜRK’ÜN M.E.İ.D.B, 1970: 7-10;ERGÜN, 1997:17).

1 Mart 1922’de TBMM’ni açış konuşmasında, ilköğretimden üniversiteye kadar eğitimin her kademesinde gençlerimize, öncelikle Türkiye’nin geleceğine, kendi benliğine ve ulusal geleneklerine düşman olan bütün varlıklara karşı mücadele etme bilincinin kazandırılması gereğini vurgulayan Atatürk (ATATÜRK’ÜN S.D.I,

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

1997:246), Mart 1923'te Konya'da gençlere hitaben yaptığı bir konuşmada Millî Eğitim'in anlamını şöyle açıklamıştır:

“Aydınlarımız, ‘milletimi en mesut millet yapayım’ der. ‘Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım’ der. Lâkin düşünmeliyiz ki, böyle bir nazariye hiçbir devirde başarılı olmuş değildir. Bir millet için mutluluk olan bir şey, diğer millet için felâket olabilir. Aynı sebep ve şartlar birini mutlu ettiği halde, diğerini mutsuz edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken; dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden yararlanalım. Lâkin unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız” (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:145).

22 Eylül 1924'te Samsun'da İstiklâl Ticaret Mektebi'nde öğretmenlere seslenirken, yine Millî Eğitim ile ilgili olarak şu cümlelere yer vermiştir:

“Ben burada yalnız yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin, yeni nesle vereceği eğitimin Millî Eğitim olduğunu kesinlikle ifade ettikten sonra, diğerleri üzerinde durmayacağım. Yalnız işaret etmek istediğim manayı kısa bir misal ile izah edeceğim: Efendiler! Yeryüzünde üç yüz milyonu aşkın Müslüman vardır. Bunlar ana, baba, hoca eğitimiyle eğitim ve terbiye almaktadırlar. Ancak üzümlere söylüyorum gerçek hâdise şudur ki, bütün bu milyonlarca insan kütleleri şunun veya bunun esaret ve horgörü zincirleri altındadır. Aldıkları manevî eğitim ve ahlâk onlara bu esaret zincirlerini kırabilecek insanlık meziyetini verememiştir, veremiyor. Çünkü eğitimlerinin hedefi millî değildir” (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:206).

2. Öğretimde Birlik

Osmanlı Devleti'nde 1776 tarihinden itibaren Batı örneğine göre askerî okullar; Tanzimat'ın ilânından (1839) sonra da yine Batılı sivil öğretimden ilham alınarak “rüşdiye, idadî, sultanî” gibi ortaöğretim kurumları ile “iptidaî” gibi ilköğretim kurumları açılmaya başlanmış, ayrıca bir yükseköğretim kurumu olan Dârülfünûn kurulmuştu. Maarif Bakanlığı'na bağlı bu okulların yanında, Meşihat'a, Şer'îye ve Evkaf Nezareti'ne bağlı medreseler ve sıbyan mektepleri de varlıklarını sürdürmekte idi. Tarikatlar ve tekkeler de yine çok farklı dünya görüşlerinde insanlar yetiştirmekte, diğer taraftan azınlık ve yabancı okulları ülke için zararlı faaliyetlerde bulunmaya devam etmekteydi (AKYÜZ, 2001:299).

Medreselerden yetişenlerle mekteplerden yetişenler birbirlerine zıt hayat görüşlerine sahipti. “alaylı” ve “mektepli” subayların birbirlerine düşmanlığı gibi, medrese mezunları ile mektepten yetişenler de birbirlerine düşman olmuşlardı. İkinci Meşrutiyet'ten itibaren medreselerde girişilen ıslah teşebbüsleri ile mektep-medrese

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ikiliği ortadan kaldırılamadı (ERGÜN, 1997:55). Dönemin aydınlarından Ziya Gökalp, “Türkçülüğün Esasları” adlı eserinde (1986:62) Türkiye’de kimi Uzak Doğu medeniyetinden ayıramamış, kimi Doğu medeniyetinde yaşayan, kimi Batı medeniyetinden biraz feyz almış üç zümre bulunduğu belirterek, “Terbiye usulünü birleştirmedikçe hakikî bir millet olmamız mümkün müdür?” diye soruyor ve Millî Eğitim’de birliği sağlamanın önemini vurguluyordu.

Atatürk, Türk toplumunun “mektepli” ve “medreseli” olarak ikiye bölünmesinin büyük sakıncalarına, daha Cumhuriyet’in ilânından önce dikkatleri çekmeye başlamıştır. 31 Ocak 1923’te İzmir’de halka yaptığı bir konuşmada: “*Milletimizin, memleketimizin irfan yuvaları bir olmalıdır. Bütün memleket evlâdı, kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır*” diyordu (SUNGU, 1938:423;ERGÜN, 1997:56). 1 Mart 1923’te TBMM’ni açış konuşmasında da, “*Eğitim ve öğretimde birlik, toplumumuzun gelişmesi ve devamı bakımından çok önemlidir. Bu nedenledir ki, Şer’iye Vekâleti ile Maarif Vekâleti’nin bu konuda fikir ve çalışma birliği yapması temenniye şayandır*” şeklindeki sözleriyle, konunun hassasiyetine dikkat çekiyordu. 1 Mart 1924’te, TBMM yeni toplantı yılını açarken artık öğretimde birliği sağlamanın zamanının geldiğini belirtiyor ve “*Kamuoyunda kabul görmüş bulunan eğitim ve öğretimin birleştirilmesi ilkesinin bir an kaybetmeksizin uygulanması gereğini görüyoruz. Bu yolda meydana gelecek gecikmenin zararları ve bu yolda çabuk davranmanın ciddî ve büyük yararlarının bulunması, bu konuda bir an önce karar vermemizi gerektirmektedir*” (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:347;ATATÜRK, 2005:573-574) diyerek, derhal bu önemli değişikliğin yapılmasını istiyordu.

Atatürk’ün mecliste yaptığı bu konuşmadan iki gün sonra, 3 Mart 1924 tarihinde, “öğretimin birleştirilmesi” anlamına gelen Tevhid-i Tedrisat Kanunu TBMM’nde kabul edildi. Kanunun uygulamaya konulmasından kısa bir süre sonra medreseler kapatıldı. Yabancı ve azınlık okulları devletin denetimine alındı ve MEB’nın koyduğu ilkelere uymayanların faaliyetlerine son verildi. Böylece eğitim-öğretimde uzun süreden beri devam eden düzensizlik ortadan kaldırılmış, birlik ve bütünlük sağlanmış oldu (AKYÜZ, 2001:299-300;CİCİOĞLU, 1985:33).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden sonra Atatürk, yaptığı yurt gezilerinde eğitim-öğretimdeki birliğin, millî bütünlüğü sağlamadaki hayati önemini milletimize hatırlatmayı görev bilmiştir:

“Büyük millet, dünya medeniyet ailesinde saygın yer sahibi olmaya lâyık Türk Milleti, evlâtlarına vereceği eğitimi okul ve medrese adında birbirinden büsbütün başka iki cins kuruma bölmeye bugünkü günde katlanabilir miydi? Eğitim ve

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

öğretimde birlik olmadıkça, aynı fikirde, aynı zihniyette, fertlerden oluşmuş bir millet yapmaya imkân aramak boş şeylerle uğraşmak olmaz mıydı?” (KOCATÜRK, 1999: 121).

3. Eğitimde Lâiklik

Eğitim alanında gerçekleştirilen en önemli reformlardan biri de, eğitim-öğretimin lâik bir yapıya kavuşturulması olmuştur. Atatürk, “daha bağımsızlık savaşının sürdüğü dönemde, toplumsal kurtuluşun ancak lâik ve çağdaş bilgilerle donatılmış kuşaklar yetiştirmekle sağlanabileceği inancıyla, eğitim-öğretim sorununa eğilmiştir” (DEMİR ve diğ., 2002:204). Maarif Kongresi’ndeki konuşmasında, eski eğitim-öğretim yöntemlerinin, milletimizin gerileme tarihinde en önemli faktör olduğunu dile getirerek, yeni bir millî eğitim programının lüzumu ve nasıl olması gerektiği konusunu ele almıştır (ATATÜRK’ÜN M.E.İ.D.B, 1970:7-10;CİCİOĞLU, 1985:92-93).

Ocak 1923’te İzmir’deki bir konuşmasında, medrese zihniyetini eleştirerek İslâm Dini’nin bilim ve teknikteki ilerlemelere karşı olmadığını ve her bireyin ihtiyaç duyduğu dinî bilgiyi okuldan alması gerektiğini ifade etmiştir:

“Bizde en çok göze çarpan bir nokta vardır ki, o da herkesin bu gibi sorunlara değinmekten kaçınmasıdır. Medreseler ne olacak, vakıflar ne olacak dediğimizde, hemen bir direnmeyle karşılaşırız. Bu direnmeyi yapanların ne hak ve yetkiyle yaptıklarını sormak gerekir. Bizim dinimiz en akla uygun ve en doğal bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki, son din olmuştur. Bir dinin doğal olması için, akla, tekniğe, bilime ve mantığa uygun düşmesi gereklidir. Bizim dinimiz bunlara tamamıyla uygundur. İslâm toplumsal yaşamında hiç kimsenin bir özel sınıf durumunda varlığını sürdürmeye hakkı yoktur. Bizde ruhbanlık yoktur. Hepimiz eşitiz ve dinimizin hükümlerini eşit biçimde öğrenmek zorundayız. Her birey, dinini, diyanetini, inancını öğrenmek için bir yere ihtiyaç duyar;orası da mekteptir” (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:93-94;OZANKAYA, 1995:234).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabulüyle eğitim-öğretimin lâik bir yapıya kavuşturulması yönünde önemli bir adım atılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, kanunun tatbikinden kısa bir süre sonra, eski eğitim kurumları kaldırılmış, yabancı ve azınlık okulları denetim altına alınmış, devletin belirlediği esaslara uymayanlar ise kapatılmıştır. “Türkiye, kendi sınırları içinde hiçbir dinin ve mezhebin propagandasının yapılmasını istemiyordu. Okullar bu yönlerden tarafsız olmalı ve millî hislerle uygar görevlere yer verilmeliydi. Türkiye, bunun için kendi medreselerini kapatmayı göze almıştı ve bundan hristiyan okullarını hariç tutmak istemiyordu. Üstelik bunu tamamen bir iç sorun kabul ederek yabancı hükûmetlerin protestolarını dinlemeyeceğini

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

açıklıyordu” (ERGÜN, 1997:66). Dönemin Maarif Vekili Mustafa Necati'nin yayımladığı genelgelerde Millî Eğitim programının amaç maddesi ise, şu şekilde belirlenmiştir:

“Türkiye’de herkesin millî ve dünyevî, modern ve demokratik bir terbiye alması esastır. Eğitimin millî olmasından maksat gençleri, yaşayan bütün kurumları, düşünce ve idealleriyle millî topluma uydurmaktır...Dünyevî kelimesinden hedeflenen anlam, eğitimin lâik olması, düşünceyi daraltan ve vicdan özgürlüğünü kıran her türlü etkiden uzak bulunmaktır. Modern deyiimiyle eğitimin, yöntemler ve teknikler bakımından en yeni bilimsel kurallara göre sürdürülmesi, demokratiklik ile de eğitim ve öğretimin bütün olanaklarından kadın-erkek tüm ulus bireylerinin eşit derecede yararlanması, serveti, toplumdaki yeri ne olursa olsun, her gencin yeteneği ve zekâsı derecesinde öğrenim görebilmesine hiçbir engelin konmaması düşünülmüştür...” (SAKAOĞLU, 2003:180).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden sonra, dönemin başbakanı İsmet Paşa 1925 yılında Muallimler Birliği'nde yaptığı konuşmada şu sözlere yer vermiştir:

“Tevhid-i Tedrisat'ın bazılarınca kötü yorumlanacağını ve öncülük edenlerin dinsizlikle suçlanacaklarını, doğurabileceği sonuçları biliyorduk. Bir takım ıslah önerileriyle eski kurumların yaşatılmasını isteyenler de mutlaka çıkacaktı. Fakat Meclis kararını verdi. Yavaş yavaş varılacak bir sonuca ivedilikle ulaşmak, devrim yapmaktır. Ve gördük ki bütün ileri dünyanın yolu aynıdır. Uygarlığı yakalayanlar hep bu yoldan yürümüşlerdir. Tevhid-i Tedrisat, ülkenin bütün hayatında fikrî, fennî, ekonomik ve sosyal alanlarda başlıca temeldir. Yaptığımız işi dine aykırı görmek, yapılan işi görmemektir...” (SAKAOĞLU, 2003:172).

4. Bilgisizlikle Mücadele

Atatürk, toplumumuzun bilgisizliğini felaketlerimizin en önemli nedenleri arasında görmüştür. Bu yüzden bilgisizliğin süratle ortadan kaldırılması gerektiğini her zaman dile getirmiştir. Cehaletin milletimize verdiği zararlar hususunda:

“Milleti yüzyıllarca başkalarının hırs ve faydalanma aracı kılan en büyük düşman bilgisizliktir. Milleti yüzyıllarca kendi benliğine sahip yapmayan, milleti yüzyıllarca kendi hakkında ihtiyatsız bulunduran hep bu bilgisizliktir” (AKYÜZ, 2001:304-305, 311).

“Eğitim ve öğretimin önemini izah etmek fazla bir şey olur. Bu memlekette eskiden beri bilgisizlik devam ediyor. Eski idareler bu bilgisizliği devam ettirmeyi kendi devamları için bir lüzum gibi mütalâa ediyorlardı. Bu memlekette cehaleti süratle ortadan kaldırmak lazımdır. Başka kurtuluş yolu yoktur” (KOCATÜRK, 1999:121) demiş ve cahilliği de şöyle tanımlamıştır:

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZISTAN

“Biz cahil dediğimiz zaman, mutlaka mektepte okumamış olanları kastetmiyoruz. Kastettiğimiz; ilim, hakikati bilmektir. Yoksa okumuş olanlardan en büyük cahiller çıktığı gibi, hiç okumak bilmeyenlerden de hakikati gören hakikî âlimler çıkar” (AKYÜZ, 2001:305;PALAZOĞLU, 1990:35). Atatürk’e göre, eğitim öğretim politikalarının temelini bilgisizliğin giderilmesi konusu teşkil etmektedir. Muasır medeniyet seviyesine ulaşmak ancak ilim ve fenle mümkün olacaktır. Bu da öncelikle bilgisizliğin ortadan kaldırılmasına bağlıdır:

“Gözlerimizi kapayıp yalnız yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp cihan ile alâkasız yaşayamayız. Bilakis ileri, medenî bir millet olarak medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız; bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur. Hiçbir mantikî delile dayanmayan bir takım an’anelerin, inançların muhafazasında ısrar eden milletlerin ilerlemesi çok güç olur; belki de hiç olmaz. İlerlemede kayıt ve şartları aşamayan milletler, hayatı makul ve pratik göremez; hayat felsefesini geniş gören milletlerin hâkimiyet ve esareti altına girmeye mahkûmdur. Bütün bu hakikatlerin milletçe iyi anlaşılması ve iyi sindirilmesi için her şeyden evvel bilgisizliği ortadan kaldırmak lâzımdır. Bu sebeple eğitim ve öğretim programımızın, eğitim ve öğretim siyasetimizin temel taşı, bilgisizliğin giderilmesidir. Bu giderilmedikçe yerimizdeyiz. Yerinde duran bir şey ise geriye gidiyor demektir” (KOCATÜRK, 1999:121-122).

Atatürk, Millî Eğitim ışığının memleketin her tarafına ulaşıp yayılmasını, cehaletin yok edilmesini, eğitimin sadece çocukları değil, yetişkinleri de kapsamasını, “bu amaçla herkese okuma-yazma öğretmeyi amaçlayan bir seferberliğin başlatılmasını istemiştir. Türkiye, köylerine hiç gazete ve dergi girmeyen bir ülke olmaktan kurtarılmalı, bunun için gerekli her çaba gösterilmeli idi” (MUMCU ve diğ, 1997:163).

Harf devrimi, okuma-yazmayı kolaylaştırma ve eğitimi yaygınlaştırmada bir araç olarak görülmüştür. “Atatürk Türk Milleti’ne kolay bir okuma-yazma anahtarı vermek gerektiğini, bunun da Lâtin esasından alınan Türk alfabesi olduğunu, üstelik bunun Türk diline de uygun olduğunu belirtmiştir” (ERGÜN, 1997:123). 1928 yılı sonları ile 1929 yılı başlarında, yeni harflerle halka okuma-yazma öğretmek amacıyla, yurt genelinde çok sayıda Millet Mektepleri açılmıştır. Atatürk, okuma-yazma öğretme seferberliğine bizzat katılmış ve çalışmaları denetlemiştir. O, Türk Milleti’nin öğretmeni olmuş ve kendisine “Millet Mektepleri Başöğretmeni” unvanı verilmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

5. Eğitimde Fırsat Eşitliği

Atatürk'ün eğitimle ilgili en önemli hedeflerinden biri, toplumun her kesiminin eğitim hizmetlerinden eşit şekilde yararlanması olmuştur. “Okuma-yazmayı öğrenme ve eğitim görme, sadece bir grubun, bir sınıfın hakkı olmamalı; batıdan doğuya, şehirden köye kadar bütün yurt kadını, erkeği, çiftçisi ve hamalı ile her birey eğitimden payını almalıydı. Bunun için herkes okur- yazar olmalı ve ilköğretim yaygınlaştırılarak zorunlu hâle getirilmeliydi. Ayrıca anne babalar kız çocuklarını okula göndermekten çekinmemeli ve herkesin okulda bir sanat öğrenerek, üretici ve sanatkâr olmasını sağlayacak bir eğitim düzeni getirilmeliydi. Her köye ve her yerleşim merkezine muhakkak bir ilkokul açılmalı ve ilkokulların açılmadığı yerlerdeki çocuklarımıza ilköğretim hizmeti sunabilmek için yatılı ilkokullar açılarak yaygınlaştırılmalıydı” (KARAGÖZOĞLU, 1985:210). O, yazı inkılâbıyla ilgili kanunun kabulünden birkaç ay önce, Ağustos 1928’de Sarayburnu’ndaki konuşmasında, bu hususla ilgili olarak şu satırlara yer vermektedir:

“Çok işler yapılmıştır, ama bugün yapmaya mecbur olduğumuz son değil, lâkin çok lüzumlu bir iş daha vardır. Yeni Türk harflerini çok çabuk öğretmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalçıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik, milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu, yirmisi okuma-yazma bilir; yüzde seksen, doksanı bilmez; bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır” (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:274). 1 Mart 1933’te TBMM’ni açış konuşmasında da şöyle diyordu:

“İlköğretimin muhtaç olduğu kurumlardan biri de yatılı ilkokullardır. Hükûmetin son zamanlardaki inceleme ve gözlemleri, her yerde yatılı okullara karşı genel bir istek olduğunu göstermiştir. Birkaç ilin küçük yavrularını bir yerde toplamanın eğitimde birlik, yurt sevgisi ve kardeşlik üzerinde yapacağı olumlu etki ortadadır. Bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığı’mız bu okulların açılmasını bütün imkânlarıyla destekleyecektir” (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:317).

Atatürk, yüksek öğretimin de toplumun bütün bireylerini kapsamaması gerektiğini düşünmüştür. Kasım 1937’de TBMM’nin açılışında yaptığı konuşmada, bu konu üzerinde durmuş ve o dönemde memleketi batı, merkez ve doğu olmak üzere üç büyük kültür bölgesi hâlinde düşünüp, buralarda üniversitelerin kurulup geliştirilmesinin önemini vurgulamıştır (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:419- 420).

Atatürk’e göre, eğitimdeki fırsatlardan yararlanırken kadın ve erkek vatandaşlar arasında hiçbir cinsiyet ayrımı gözetilmemelidir. Kadınlar da erkekler gibi, eğitimin bütün kademelerinden yararlanmalı ve alacağı vazifelerle toplumdaki yerini almalıdır:

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

“Esas itibariyle iki mevcudiyet arasında söz konusu olan bu eşitlik; toplumun bütünü için de söz konusudur. Bu sebeple, kadınlarımız erkeklerimizle ilimde, fende faaliyette eşit olacaktır; yani aynı olgunluk derecesine ulaşacaklardır... Kadın ve erkeğin aynı suretle eğitim ve öğretim görmesi açıktır. Bu sebeple yeni Türkiye Devleti ve TBMM Hükûmeti, bundan sonra takip edeceği eğitim programlarında, bilhassa bu noktayı çok büyük ehemmiyetle dikkate alacaktır. Kadınlarımız da tabî ki, erkekler gibi aynı tahsil derecelerinden geçecek, kendisi için ve kadınlığı için toplumun kendisinden isteyeceği vazifeleri yapmaya güçleri yetecektir” ifadelerine yer vermiştir (GEDİL, 1988:261).

“Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse, bu vazifenin önemi lâıyıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya karar vermiştir. Bugünün gereklerinden biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Bu sebeple kadınlarımız da, âlim ve teknik bilgi sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğrenim derecelerinden geçeceklerdir. Sonra, kadınlar sosyal hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı ve koruyucusu olacaklardır” (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:89-90).

6. Bilime Dayalı Eğitim

Atatürk Dönemi’nde yapılan bütün inkılâplarda ve yeni düzenlemelerde bilimsellik ilkesine uyulmuştur (EROĞLU, 1982:460-463). Ulu Önder, “toplumun yeniden biçimlendirilmesinde en önemli itici kuvvet olarak görülen eğitim alanında da aynı ilkeye uyulmasını, ilim ve fennin gösterdiği yoldan şaşılmamasını özellikle istemiş, hatta emretmiştir. Bu tutumuyla Atatürk, Türkiye’nin çağdaş bir devlet hâline gelmesini önleyen engelleri, tam bir cesaretle yıkıp atabilen, akıl ve bilim çağına geçmenin tek kurtuluş yolu olduğunu tam bir berraklıkla görüp bu gerçeği tam bir açıklıkla gözler önüne seren bir liderdir.” (KARAGÖZOĞLU, 1985:204).

27 Ekim 1922’de, Büyük Zaferi kutlamak üzere İstanbul’dan Bursa’ya gelen öğretmenlere seslenişinde, Ulusumuzun her bakımdan ilerlemesinin ancak ilim ve fenni rehber edinmekle mümkün olacağını şu cümleleriyle dile getirmiştir:

“Milletimizin siyasî ve içtimaî hayatında, milletimizin fikrî terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır. Okul sayesinde, okulun vereceği ilim ve fen yardımcıdır ki, Türk Milleti, Türk sanatı, Türk şiir ve edebiyatı, Türk iktisadiyatı bütün güzellikleriyle gelişir... Gözlerimizi kapayıp yalnız yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alâkasız yaşayamayız. Bilakis ileri, medenî bir millet olarak medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerde ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZISTAN

koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur” (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:47-48;SAYILI, 1988:954).

“Atatürk’ün bilimsellik ilkesi eğitim ve öğretimde amaç, içerik ve araçların bilimin en son düzeyindeki verilere göre düzenlenmesini amaçlar” (TEZCAN, 2000:22). O, 22 Eylül 1924’te Samsun’da İstiklâl Ticaret Mektebi’nde öğretmenlere hitaben yaptığı konuşmada bu görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakikî yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında kılavuz aramak gaflettir, bilgisizliktir, doğru yoldan sapmadır. Yalnız; ilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının geliştirilmesini kavramak ve ilerlemelerini zamanında takip etmek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene evvelki ilim ve fen dilinin çizdiği kuralları, şu kadar bin sene sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak, elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir” (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:202).

Başka bir konuşmasında şu ifadelerle yer vermiştir: *“Hiçbir hükmü kendiniz, kendi bilginize ve inanıza varamadan filân veya falan Avrupalı muharrir söylemiş diye hemen benimsemeyiniz. Onların hele biz Türkler, bizim dilimiz ve tarihimiz üzerindeki hükümleri çok kere yanlış bellenmiş esaslara dayandığını görüyorsunuz”* (KOCATÜRK, 1999:139).

Temmuz 1927 tarihinde Dolmabahçe Sarayı’nda İstanbul Muallimler Heyeti’ne seslenişinde: *“Eski hocalar nasıl dinî esastan hâkim olmuşlarsa, öğretmenler de ilim esastan kazanmaya başladıkları hâkimiyeti sonuca ulaştırmalıdırlar. Bununla öğretmenlik mesleği gerçek gelişme devrine dahil olacaktır”* demek suretiyle, eğitimde öğretmenlerin izleyecekleri ilim yolunun önemini vurgulamıştır (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:206).

Cumhuriyet’in kuruluşunun Onuncu yıl dönümünde yaptığı konuşmadaki: *“Türk Milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir”* sözleriyle de, medenî ve müreffeh bir millet olmanın yolunu göstermiştir.

Atatürk, bilimsellik ve akılcılık ilkesine her zaman önem vermiştir. Onun zamanında “yapılan tüm eğitim reformlarından ve eğitimle ilgili en önemli kararlardan önce, muhakkak bilimsel bir ön çalışma yapılmış, yerli ve yabancı uzmanların görüşleri alınmış, diğer ülkelerdeki benzer çalışmalar izlenmiş ve ancak bütün bunlardan sonra sistemde bir değişikliğe gidilmiştir” (KARAGÖZOĞLU, 1985:205).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

7. Uygulamaya ve Üretime Yönelik Eğitim

Eğitim sorununun her yönüyle ilgilenen Atatürk, daha Millî Mücadele yıllarında, çocuklarımızı toplum içinde ve ekonomik alanda daha verimli kılacak şekilde, uygulamalı eğitim yöntemine önem verilmesi gerektiğini hatırlatmıştır. 1 Mart 1922’de TBMM’ni açış konuşmasında:

“Bir taraftan bilgisizliği ortadan kaldırmaya, bir taraftan da memleket evlâdını sosyal ve ekonomik hayatta fiilen etkili ve verimli kılabilmek için gerekli olan ilkel malûmatı pratik bir tarzda vermek eğitim ve öğretim usulümüzün esasını teşkil etmelidir. Ortaöğretimde de eğitim ve öğretim usulünün pratik ve uygulamalı olması esasına uymak şarttır” (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:245) demiş ve bir yıl sonra yine TBMM’nin açılışında aynı konuyu değinerek şu ifadelere yer vermiştir:

“Eğitim ve öğretimde uygulanacak yol, bilgiyi insan için fazla bir süs, bir zorbalık vasıtası, yahut medenî bir zevkten ziyade, maddî hayatta başarılı olmayı temin eden pratik ve kullanılması mümkün bir araç hâline getirmektir. Millî Eğitim Bakanlığı bu esasa önem vermelidir. Uygulamaya dayanan ve yaygın bir eğitim-öğretim için yurdun önemli merkezlerinde modern kütüphâneler, bitki ve hayvanları içine alan bahçeler, konservatuarlar, atölyeler, müzeler, sergi salonları kurmak lâzım geldiği gibi, kaza merkezlerine kadar bütün memleketin, matbaalarla donatılması icap etmektedir” (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:316).

Atatürk, eğitim programlarının ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayabilecek bir yapıya sahip olmasını istemiştir. 17 Şubat 1923’te, İzmir İktisat Kongresi’ni açarken bu konunun üzerinde durmuş ve eğitimin mutlaka uygulamalı olarak yapılmasını emretmiştir:

“Çocuklarımıza öyle bir eğitim, öğretim, ilim ve irfan vermeliyiz ki, ticaret, tarım, sanat alanlarında yararlı, etkin, faal uygulayıcı olsunlar. İlk ve ortaöğretim bu esasa göre düzenlenmelidir” (PALAZOĞLU, 1990:25; KARAGÖZOĞLU, 1985:206).

1924 yılındaki bir konuşmasında: *“Erkek ve kız çocuklarımızın, aynı suretle bütün öğrenim derecelerindeki öğretim ve eğitimlerinin pratik olması önemlidir. Memleket çocukları her öğrenim aşamasında, ekonomik hayatta verimli, etkili ve başarılı olacak şekilde donatılmalıdır”* şeklindeki ifadeleriyle eğitimin işe yarar ve üretime dönük olması gerektiğini vurgulayan Atatürk, bu düşüncelerini 1931 yılında söylediği şu sözleriyle devam ettirmiştir:

“İlk ve ortaöğretim mutlaka insanlığın ve medeniyetin gerektirdiği ilmi ve tekniği

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

versin, fakat o kadar pratik bir tarzda versin ki, çocuk okuldan çıktığı zaman aç kalmaya mahkûm olmadığına emin olsun” (AKYÜZ, 2001:310).

Meslekî ve teknik öğretimde 1935 yılından sonra önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir (KAYNAR ve SAKAOĞLU, 1996:96). Atatürk, 1 Kasım 1936’da TBMM’ni açış konuşmasında, bu gelişmelerden duyduğu memnuniyeti şöyle dile getirmiştir: *“Sanat ve teknik okullarına rağbet artmıştır. Bunu sevinçle söylerken, her türlü teşviki arttırmak lâzım olduğunu da ilave etmek isterim”* (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:405).

8. Karma Eğitim

“Karma eğitim ilkesi, eğitim ve öğretimde cinsiyet ayrımının kaldırılması, her iki cinsin de eğitim hakları ve imkânlarından birlikte ve eşit olarak yararlanmasıdır” (YAMANER, 1999:115). Atatürk, kadınlara gerekli eğitimi veremeyen bir toplumun ilerleyemeyeceği düşüncesinde idi. Bu yüzden *“Bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer kısmının göklere yükselmesinin imkânsız”* olduğu gerçeğini her vesileyle hatırlatmıştır (MUMCU ve diğ, 1997:161). O, Kurtuluş Savaşı’nın devam ettiği günlerde, Temmuz 1921 tarihinde toplanan Maarif Kongresi’nde, yurdun her tarafından gelen 250’den fazla erkek ve kadın öğretmenlere seslenişinde, Millî Maarif’in kadın ve erkek öğretmenlerin işbirliği sayesinde kurulabileceğini vurgulamıştır.

1 Mart 1922’de TBMM’ni açış konuşmasında, kadınların erkeklerle aynı öğrenim derecelerinden geçerek yetiştirilmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur. Onun 1923 yılında yaptığı konuşmalarında, Türk kadınının eğitimi ve toplumdaki rolüne ilişkin görüşleri önemli bir yer tutmaktadır (KOCATÜRK, 1999:113-117):

“Kadın ve erkeğin aynı suretle eğitim ve öğretim görmesi açıktır. Bu sebeple yeni Türkiye Devleti ve TBMM Hükûmeti, bundan sonra takip edeceği eğitim programlarında bilhassa bu noktayı çok büyük ehemmiyetle dikkate alacaktır. Kadınlarımız da tabii ki, erkekler gibi aynı tahsil derecelerinden geçecek, kendisi için ve kadınlığı için, toplumun kendisinden isteyeceği vazifeleri yapmaya güçleri yetecektir” (GEDİL, 1988: 261).

“Bugünün gereklerinden biri de, kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Bu sebeple kadınlarımız da okumuş ve bilgi sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün tahsil derecelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar sosyal hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı ve koruyucusu olacaklardır. Düşmanlarımız bizi dinin tesiri altında kalmış olmakla itham ediyor, duraklama ve çökmemizi buna bağlıyorlar; bu hatadır. Bizim dinimiz hiçbir vakit

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

kadınların erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir. Allah'ın emrettiği şey, erkek ve kadının beraber olarak bilim ve bilgiyi kazanmasıdır. Kadın ve erkek bu bilim ve bilgiyi aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve onunla donanmak mecburiyetindedir. İslâm ve Türk tarihi tetkik edilirse görülür ki, bugün kendimizi bin türlü kayıtlarla bağlı zannettiğimiz şeyler yoktur. Türk sosyal hayatında kadınlar bilim ve bilgi yönünden ve diğer hususlarda erkeklerden asla geri kalmamışlardır; belki daha ileri gitmişlerdir” (ATATÜRK'ÜN S.D.II, 1997:89-90).

Cumhuriyet'in ilânından sonra karma eğitime geçilmesi yönünde çalışmaların hızlandığı görülmektedir (TAN, 1981:45-55; BİNBAŞIOĞLU, 2005:276-277). Hükûmet, Ağustos 1924 yılında, ilkokul eğitiminin karma olacağı kararını almıştır. Atatürk 30 Ağustos 1925'te Kastamonu'daki konuşmasında karma eğitimin Türk eğitim sisteminin temel ilkelerinden biri olması gerektiğini açıkça ifade etmiştir:

“Bir toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelir. Mümkün müdür ki, bir kütlenin bir parçasını ilerletelim, diğerine müsamaha edelim de kütlenin hepsi yükselme şerefine erişebilsin? Mümkün müdür ki, bir topluluğun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilsin? Şüphe yok yükselme adımları, dediğim gibi, iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak, ilerleme ve yenilik alanında birlikte yol alınmak gerekir. Böyle olursa inkılâp başarılı olur” (ATATÜRK'ÜN S.D.II, 1997:226-227; YAMANER, 1999:116).

“1927-1928 öğretim yılından itibaren erkek ve kız ortaokullarının yanında, karma ortaokullar kurulmaya veya bazı ortaokullar karma hâle getirilmeye başlanmıştır. Giderek tek başına kız ve erkek ortaokullarının sayısı oldukça azalmıştır. Liseler için de, karma eğitime 1934-1935 öğretim yılından itibaren geçilebilmiştir” (ERGÜN, 1997:83).

9. Yaygın Eğitim

Atatürk “Millî Mücadele yıllarından itibaren, çağdaşlaşma yolunda ilerleyebilmek için, her şeyden önce yaygın bilgisizliğin ortadan kaldırılması ve eğitimin geniş halk kitlelerine yayılması gerektiğini vurgulamıştır” (YAMANER, 1999:118-119). O, daha Sivas Kongresi'nin yapıldığı günlerde Amerikalı bir gazeteciye şu demeci veriyordu:

“Türk halkı iyi bir eğitim görmeli ve iyi bir hükûmete sahip olmalıdır. Türk köylüsünün pek azı okur-yazardır. Ama köylüler tekâmüle isteklidir. Çocuklarının iyi eğitim almasını ve müslümanlığın değerleriyle donanmasını isterler” (BAŞGÖZ ve WILSON, 1968:235). 1 Mart 1922'de TBMM'nin açılışında yaptığı konuşmada ise, halk eğitiminin önemini şöyle dile getiriyordu:

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

“Bizim izleyeceğimiz Millî Eğitim siyasetinin temeli, evvelâ mevcut bilgisizliği ortadan kaldırmaktır. Ayrıntılara girmekten kaçınarak bu fikrimi birkaç kelime ile açıklamak için diyebilirim ki, genel olarak bütün köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini dinini, dünyasını tanıtacak kadar coğrafî, tarihî, dinî ve ahlâkî bilgi vermek ve dört işlemi öğretmek, öğretim ve eğitim programlarımızın ilk hedefidir. Bu hedefe erişmek, Millî Eğitim tarihimizde kutsal bir aşama teşkil edecektir” (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:245).

“Halkının %85’i kırsal kesimde yaşayan ve o güne kadar ilköğretim imkânlarına bile kavuşturulamamış ve 1923 yılı tahminlerine göre %91’i okuma-yazma bilmeyen bir toplumda, hiç vakit geçirilmeden cehaletin yok edilmesi gerekliydi” (KARAGÖZOĞLU, 1985:212). Millî Eğitim ışığı bütün yurt sathına ulaşmalı, eğitim çocukların yanında, yetişkinleri de kapsamalıydı:

“Hedefe yalnız çocukları yetiştirmekle ulaşamayız. Çocuklar geleceğindir. Fakat geleceği yapacak olan bu çocukları yetiştirecek analar, babalar, kardeşler, hepsi şimdiden az çok aydınlatılmalıdır ki, yetiştirecekleri çocukları bu millete ve memleketine hizmet edebilecek, yararlı olabilecek şekilde yetiştirebilirler. Hiç olmazsa yetiştirmenin lüzumuna inansınlar” (MUMCU ve diğ., 1997:163).

Atatürk, halka sadece okuma-yazma öğretmenin yeterli olmayacağını, halkın aynı zamanda bilgi ve becerilerle de donatılması gerektiğini 1 Mart 1923’teki TBMM’ni açış konuşmasında şu cümleleriyle vurgulamıştır:

“Merkezlerde bilimsel toplantılar ve konferanslar düzenlemek, halkın okuyup yazmayan kısmını en kolay yoldan okutarak onlara en gerekli olan bilgileri verecek gece dersleri açmak, bölgelerindeki yayın organlarında, özellikle genel eğitim ve halk bilgileriyle ilgili konularda yazılar yazmak, buralarda çalışan öğretmenlerin aksatmadan yerine getirecekleri ödevler olacaktır” (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:317).

Yeni Türk harflerinin 1 Kasım 1928’de TBMM tarafından kabul edilip uygulamaya konulmasıyla birlikte, halk eğitimiyle ilgili çalışmalar bütün Türkiye’ye yayılmış ve ülke âdeta büyük bir okul görünümünü almıştır (KARAGÖZOĞLU, 1985:212). Atatürk, yeni Türk harflerinin kabul edildiği gün TBMM’nde yaptığı konuşmada, okuma-yazma bilen bütün yetişkinlerden cahilliği tamamen ortadan kaldırmak için yaygın eğitim faaliyetlerine katılmalarını istemiştir:

“Türk harflerinin kabulüyle hepimize, bu memleketin bütün vatanını seven yetişkin evlâtlarına mühim bir vazife düşüyor. Bu vazife milletimizin toptan okuyup-yazmak için gösterdiği şevk ve aşka fiilen hizmet ve yardım etmektir. Hepimiz, hususî ve

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

umumî hayatımızda rast geldiğimiz okuyup-yazma bilmeyen erkek, kadın her vatandaşımıza öğretmek için can atmalıyız. Bu milletin asırlardan beri hallolunmayan bir ihtiyacı birkaç sene içinde tamamen temin edilmek, yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyet güneşidir. Hiçbir muzafferiyetin hazlarıyla kıyas kabul etmeyen bu muvaffakiyetin heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı bilgisizlikten kurtaracak bir sade öğretmenliğin vicdanî hazzı, mevcudiyetimizi doyurmuştur” (KOCATÜRK, 1999:147).

Yeni Türk harflerini halka kolay bir şekilde öğretmek ve kitleleri hızla okur-yazar durumuna getirebilmek için yurdun her tarafında Millet Mektepleri açılmıştır (ERGÜN, 1997:125- 133;ÜLKÜTAŞIR, 1973:67-71). Bu kurumlar, 16-40 yaş arasındaki binlerce kadın ve erkeği bir çatı altında toplamış, eğitim ve öğretimin ülke genelinde yaygınlaşmasını sağlamıştır. Millet Mektepleri Teşkilâtı'nın genel başkanlığı görevini üstlenen Atatürk, eğitim uygulamalarının bizzat içinde bulunmuş, kara tahta başında Türk insanına okuma-yazma öğretmiştir.

1930'lardan itibaren köylerde yetişkinlere okuma-yazma öğretmek amacıyla Halk Okuma Odaları açılmıştır. 19 Şubat 1932'de ise, geniş anlamıyla bir halk eğitimi, millî bir eğitim kuruluşu olan Halkevleri açılmıştır (ERGÜN, 1997:186-206). Atatürk: “Gençlik istikbâlin ışığıdır. Gençlik mütemediyen gelişen ve yetiştiren bir çalışmanın içinde yaşatılmalıdır. Milleti, şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kütlesi halinde teşkilâtlandırmak lâzımdır. En kuvvetli ders araçlarına ve yetişkin muallim ordularına malik olmak kâfi değildir. Halkı yetiştirmek, halkı bir kütle haline getirmek için, ayrıca bir millî halk mesaisine ihtiyaç vardır. Silâh kuvvetinden, her türlü cebir ve madde kuvvetinden daha müessir olan, fikir kuvvetidir. Milleti bu sahada yetiştireceğiz” sözleriyle, halk eğitiminin önemini vurgulamıştır.

Halkevleri, kısa sürede yurt çapında yaygınlaşarak Modern Türkiye’de halkın yeni Türk kültürü ile yoğrulmasında ve Atatürk İnkılâpları'nın halk arasında yayılmasında eğitim açısından en önemli görevi üstlenmiş ve bunu başarmıştır (ERGÜN, 1997:196).

10. Yetiştirilecek İnsan Tipi

Atatürk’e göre, gelecek nesiller Türkiye’nin bağımsızlığını koruyacak, Cumhuriyet’i koruyup yükseltecek biçimde yetiştirilmelidir. O, bu konudaki görüşlerini, 1921’deki Maarif Kongresi’nde, Mart 1922’de TBMM üçüncü toplantı yılının açılışında ve 1924’teki Muallimler Birliği Kongresi’nde açıklamıştır. Maarif Kongresi’nde:

“Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa varlığı ile, hakkı ile, birliği ile çelişen bütün yabancı unsurlarla mücadele lüzumu ve millî düşünceleri tam bir

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

imanla her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedakârane savunma zorunluğu aşılmalıdır. Yeni neslin bütün ruhsal kuvvetlerine bu özellik ve kabiliyetin zerki mühimdir. Yeni kuşağın taşıyacağı manevî özellikler yanında, kuvvetli bir fazilet aşkı ve kuvvetli bir intizam ve inzibat fikrinden de bahsetmek zaruretindeyim” sözlerine yer vermiş (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:20;SAKAOĞLU, 1990:19), 1 Mart 1922 tarihinde yaptığı konuşmada da şöyle demiştir:

“Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz öğrenimin sınırı ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz: 1-Milletine, 2-Türkiye Devleti’ne, 3-Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne düşman olanlarla mücadele lüzumu. Fertleri bu mücadele gerekleri ve vasıtalarıyla donanmayan milletler için yaşama hakkı yoktur. Mücadele, mücadelelâzımdır”(ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:246; KOCATÜRK, 1999:196-197;GÖYÜNÇ, 1983:39).

Ağustos 1924’te Ankara’da toplanan I. Öğretmenler Birliği Kongresi’nde, öğretmenlere hitaben yaptığı konuşmada, gelecek kuşakların Cumhuriyet’i koruyup yükseltecek biçimde yetiştirilmesi gerektiğini ve bu hususta da öğretmenlere büyük sorumluluk düştüğünü ifade etmiştir:

“Cumhuriyet fikren, ilmen, fennen, bedenlen kuvvetli, yüksek karakter ve kişilik sahibi koruyucular ister.” “Memleket evlâdı, her öğrenim basamağında, iktisadî hayatta, etkili ve başarılı olacak şekilde donatılmalıdır. Millî ahlâkımız uygarlık ilkeleriyle, hür fikirlerle geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir. Öğretmenler sizin başarınız Cumhuriyet’in başarısı olacaktır.” “Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister” (ATATÜRK’ÜN S.D.II, 1997:178- 179;AKYÜZ, 2001:308).

Atatürk, 1927 yılındaki Büyük Nutkunda (ATATÜRK, 2005:607-608) Türk gençliğinin en önemli görevinin bağımsızlığımızı ve Cumhuriyet’imizi korumak olduğunu bir kez daha yineleyerek gençliğe olan inancını ve güvenini ifade etmiştir: *“Ey Türk gençliği! Birinci vazifen Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti’ni, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli budur...”*

1933 yılındaki konuşmasında da: *“Gençliğin çalışkan, duyarlı ve milliyetçi yetişmesi esas dileklerimizdendir. Gençlik her türlü faaliyetlerinde Cumhuriyet kanunlarına ve Cumhuriyet kuvvetlerinin usûl ve kaidelerine riayetkâr bulunmaya da dikkatli olmalıdır. Cumhuriyet Hükûmeti’nin millî meselelerde vazifesini bilir olduğuna ve kanunların ve adlî kuvvetlerin adaletine emin olunuz”* demiştir (KOCATÜRK, 1999:197).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Atatürk'e göre, “*Bir çocuğun normal tahsil devrelerinden geçerek yetişmiş olması şarttır*” (İNAN, 1968:265). “*Eğitim ve öğretimin gayesi, yalnız Hükûmete memur yetiştirmek değil, daha ziyade memlekete ahlâklı, karakterli, cumhuriyetçi, inkılâpçı, müspet, atılgan, başladığı işleri başarabilecek kabiliyete, dürüst düşünlü, iradeli, hayatta tesadüf edeceği engelleri yenmeye kudretli, karakter sahibi gençler yetiştirmektir*” (KOCATÜRK, 1999:131).

11. Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenler

Atatürk, daha I. Dünya Savaşı yıllarından itibaren çeşitli vesilelerle gerek öğretmenlere; gerekse halka hitaben eğitimle ilgili konuşmalar yapmış, okulları her zaman ziyaret etmiş, derslere girip öğretmenleri izleme ve sorular sormaya, böylece onları bireysel olarak aydınlatmaya önem vermiştir (AKYÜZ, 2001:312). O, yeni Türkiye'nin çok önem verdiği eğitim faaliyetlerinin yürütülebilmesi için, yeni Cumhuriyet'e ve kendisine inanmış aydın düşünceli ve yeniliklerden yana bir öğretmen ordusunun desteğine ihtiyaç duymuştur (KARAGÖZOĞLU, 1985:201).

Kurtuluş Savaşı'nın en hararetli günlerinde bile, Ankara'da Maarif Kongresi'nin toplanmasını sağlayan Atatürk, kongreye katılan öğretmenlerin tek tek elini sıkarak onlara duyduğu saygıyı ve sorumluluklarının önemini şu cümleleriyle ifade etmiştir:

“*Huzurunuzda ve milletin huzurunda Millî Eğitimimizle ilgili görüşlerimi açıklamaya imkân veren bu fırsattan yararlanarak, beklediğimiz kurtuluşun saygıdeğer öncüleri olan Türk öğretmenlerine duyduğum derin saygıyı belirtmek isterim. Milletimizi yetiştirmek gibi kutsal bir görevi üstüne almış olan yüce Türk öğretmenlerinin, bugünkü durumu göz önünde bulundurduğundan ve her güçlüğe göğüs gererek bu yolda yılmaksızın yürüyeceğinden şüphem yoktur. Göreviniz çok önemli ve hayâtdir*” (ATATÜRK'ÜN S.D.II, 1997:19-21).

27 Ekim 1922'de Bursa'da öğretmenlere hitap ederken yine onlara duyduğu saygıyı ve güveni dile getirmiştir: “*Bu dakika karşınızda duyduğum en samimî hissi, izninizle söyleyeyim: İsterdim ki çocuk olayım ve sizin bilgi saçan öğretim alanınızda bulunayım, sizden feyiz alayım, siz beni yetiştiresiniz. O zaman milletim için daha yararlı olurdum; fakat maalesef yerine getirilmesi imkânsız bir arzu karşısında bulunuyoruz. Bu arzunun yerine başka bir istekte bulunacağım: Bugünün evlâtlarını yetiştiriniz! Onları memlekete, millete yararlı uzuvlar yapınız! Bunu sizden istiyor ve rica ediyorum*” (ATATÜRK'ÜN S.D.II, 1997: 46;KOCATÜRK, 1999:130).

Atatürk'e göre, milletimizin büyük fedakârlığı ile kazanılan askerî zaferler fevkalade önemli olmakla beraber, gerçek mutluluk ve kurtuluşa erişmede yeterli

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

değildir: “Bu zaferlerin değerli sonuçlarını tamamen toplamak, bir çok kan ve can karşılığında elde ettiğimiz millî bağımsızlık ve egemenliğimizi her türlü saldırıdan korumak için aynı emek, aynı kararlı davranış ve fedakâr hisle daha çok, pek çok çalışmaya ihtiyaç vardır. Memleketi ilim, kültür, iktisat ve bayındırlık sahasında da yükseltmek, milletimizin her hususta pek verimli olan kabiliyetlerini geliştirmek, gelecek nesillere sağlam, değişmez ve olumlu bir karakter vermek lâzımdır. Bu kutsal amaçları elde etmek için savaşıyan aydın kuvvetlerin arasında öğretmenler, en mühim ve en nazik yeri almaktadırlar” (KOCATÜRK, 1999:128).

Atatürk, yeni neslin yetiştirilmesinde öğretmenlere büyük sorumluluklar düştüğünü, 1924 yılında çeşitli vesilelerle yaptığı konuşmalarında şöyle dile getirmiştir:

“Yeni nesil en büyük Cumhuriyetçilik dersini bugünkü öğretmenler topluluğundan ve onların yetiştirecekleri öğretmenlerden alacaktır!”

“Yeni Türkiye’nin birkaç seneye sığdırdığı askerî, siyasî, idarî inkılâplar çok büyük, çok mühimdir. Bu inkılâplar sayın öğretmenler, sizin toplumsal ve fikrî inkılâptaki muvaffakiyetinizle desteklenecektir. Hiçbir zaman hatırmızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister!”

“Öğretmenler! Yeni nesli, Cumhuriyet’in fedakâr öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz. Ve yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin maharetiniz ve fedakârlığınız derecesiyle orantılı bulunacaktır. Cumhuriyet fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek karakterli koruyucular ister! Yeni nesli, bu özellik ve kabiliyette yetiştirmek sizin elinizdedir” (KOCATÜRK, 1999:129;NACİ, 1970:107).

1 Kasım 1925 yılında TBMM’nin yeni toplantı yılını açarken de, “Kadın ve erkek öğretmenlerimizin yeni kuşağı yetiştirmek için sarf ettikleri fedakârcı gayretlerle birlikte, toplumumuz içinde yeni düşünüşü ve medenî hayat anlayışını yaymak için, iyi yönde yaptıkları etkiler, bu seçkin heyetlerin yüksek görevlerini ne kadar iyi kavradıklarını gösterir” demiştir (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:359). Atatürk, öğretmenlik mesleğinin yüceliğine son derece önem vermiş ve bu konuda öğretmenlere de örnek olmuş bir liderdir. Onun bir köy okulunu ziyaretinde, ders vermekte olan genç bir öğretmenin sınıfına girdiği zaman, öğretmenin, yerini kendisine bırakması üzerine söylediği şu sözler oldukça anlamlıdır:

“-Hayır yerinize oturunuz ve dersinize devam ediniz! Eğer izin verirsiniz, biz de sizden istifade etmek isteriz. Sınıfa girdiği zaman cumhurbaşkanı bile öğretmenlerden sonra gelir” (KOCATÜRK, 1999:128;PALAZOĞLU, 1990:110).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Eğitim uygulamalarına bizzat katılarak, insanımıza okuma-yazma öğretmeyi yüce bir görev sayan ve Türk Ulusu'nun Başöğretmeni unvanını alan Atatürk'ün, öğretmenliğin bir meslek olarak daha iyi konuma getirilmesi için de istekleri olmuştur. O, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Mekteplerde öğretim vazifesinin güvenilir ellere teslimi, memleket evlâdının o vazifeyi kendine hem bir meslek, hem bir ülkü sayacak, üstün ve saygı değer öğretmenler tarafından yetiştirilmesini temin için öğretmenlik, diğer serbest ve yüksek meslekler gibi, aşama aşama ilerlemeye ve herhalde refah teminine müsait bir meslek hâline konulmalıdır. Dünyanın her tarafında öğretmenler toplumun en fedakâr ve saygı değer unsurlarıdır” (ATATÜRK'ÜN S.D.I, 1997:317).

12. Üniversiteler

Eğitim alanındaki en önemli reformlardan biri de, yüksek öğretimin yeniden yapılandırılması yönünde gerçekleşmiştir (ERGÜN, 1997:171-186). Üniversite reformu olarak adlandırılan bu yapılanma ile “Atatürk, çağdaşlaşma yolunda yön verici kuvvet olarak üniversitenin, ülke meselelerine ve ihtiyaçlarına cevap verebilen, toplumdan kopuk olmayan bir yapı kazanmasını hedeflemiştir”. “Ona göre, Cumhuriyet'in kurulmasıyla yeni Türk Devleti'nin millî şuur etrafında başlattığı modernleşme hareketinde, modernleşmenin entelektüel olduğu kadar, kültürel ve iktisadî temellerinin oluşturulmasında ve topluma benimsetilmesinde itici güç üniversitelerdi” (SAĞLAM, 1999:208, 213). O, daha Öğretim Birliği Kanunu'nun kabulünden iki gün önce, 1 Mart 1924'te TBMM'ni açış konuşmasında, üniversitenin önemine işaret ediyordu:

“Milletçe benimsenen eğitim ve öğretimde birlik ilkesinin, bir an bile geçirmeden, uygulanmasını gerekli buluyoruz. Bu yolda gecikmenin zararları ve bu alanda büyük bir istekle hemen işe başlamanın olumlu ve derin sonuçları, kararlarınızı çabuklaştırmalıdır. Üniversitenin varlığına, gelişimine ve yüksek bir üniversitenin, milletin genel eğitiminde ve uygarlık alanındaki ilerlemesinde yaptığı kesin etkilere özellikle dikkatinizi çekerim. Türkiye'nin Millî Eğitim siyasetini, her basamağında tam bir açıklıkla ve hiçbir duraksamaya yer vermeyen bir aydınlıkla belirtmek ve uygulamak gerekir” (ATATÜRK'ÜN S.D.I, 1997:347).

Cumhuriyet Dönemi'nde üniversite reformunun ilk adımı, Osmanlı Devleti'nden devralınan Dârülfünûn'da atılmış ve bu kurum çıkarılan bir kanunla Temmuz 1933 tarihinden itibaren kaldırılmıştır. Bunun yerine, Eğitim Bakanlığı'na İstanbul Üniversitesi'ni kurma görevi verilmiştir (ERGÜN, 1997:171-182;SAĞLAM, 1999:208-210).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Atatürk, 1 Kasım 1933'te TBMM'nin açılışında yaptığı bir konuşmada, Devletin üniversite konusundaki kararlılığını ifade ediyordu:

“Üniversite kurmaya verdiğimiz önemi söylemek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi, eğitim ve öğretimde ve kurulan üniversitede (İstanbul Üniversitesi) de köklü tedbirlerle yürüme kat'i kararımızdır” (ATATÜRK'ÜN S.D.I, 1997:392).

18 Kasım 1933 yılında, İstanbul Üniversitesi'nin öğretime açılması münasebetiyle, kendisine çekilen saygı ve bağlılık telgrafına cevabında ise: *“İstanbul Üniversitesi'nin açılmasından çok sevinç duydum. Bu yüksek ilim ocağında, kıymetli profesörlerin elinde Türk çocuğunun müstesna zekâ ve eşsiz kabiliyetinin çok büyük gelişmelere erişeceğine eminim”* diyordu (KOCATÜRK, 1999:126).

İstanbul Üniversitesi'nden başka, hemen hemen aynı zamanlarda başkent Ankara'da da, yeni bir Cumhuriyet üniversitesinin ana unsurları tamamlanmakta idi. Bu çerçevede; 1925'te Hukuk Mektebi, 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüsü, 1935'te de, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. İstanbul'daki Mülkiye Mektebi, yine aynı yıl Ankara'ya taşınmış ve Siyasal Bilgiler Okulu adını almıştır (ERGÜN, 1997:182-184).

“Atatürk'ün üniversiteye yönelik reformları, yalnızca İstanbul Üniversitesi ve Ankara'da kurulan ve ileriki yıllarda Ankara Üniversitesi'nin temelini teşkil eden bahsi geçen bu fakülte ve yüksek okullarla sınırlı değildi. Ona göre bu iki üniversite ile yüksek öğretimde atılımın tam olarak gerçekleştirilmesi söz konusu olamazdı. Yüksek öğretim kurumları yurt çapında yaygınlaştırılmalıydı” (SAĞLAM, 1999:212). O, 1 Kasım 1937'de TBMM'ni açış konuşmasında, Türk üniversitelerinin ortak hedeflerini belirtiyor ve bu hususta şunları söylüyordu:

“Okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak, memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, memleket dâvalarının ideolojisini anlayacak ve anlatacak, nesilden nesile yaşatacak fert ve kurumları yaratmak. İşte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek Kültür Bakanlığı'nun üzerine aldığı büyük ve ağır mesuliyetlerdir. İşaret ettiğim umdeleri Türk gençliğinin dimağında ve Türk Milleti'nin şuurunda dâima canlı bir halde tutmak, üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir.”

“Bunun için memleketi şimdilik üç büyük kültür bölgesi halinde düşünerek; batı bölgesi için, İstanbul Üniversitesi'nde başlanmış olan düzenleme programını daha köklü bir tarzda tatbik ederek Cumhuriyet'e cidden modern bir üniversite kazandırmak; merkez bölgesi için, Ankara Üniversitesi'ni az zamanda kurmak lâzımdır. Ve doğu bölgesi için

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Van Gölü sahillerinin en güzel bir yerinde, her şubeden ilkokullarıyla ve nihayet üniversitesiyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda, şimdiden fiiliyata geçilmelidir. Bu hayırlı teşebbüsün doğu vilâyetlerimiz gençliğine kazandıracığı verim, Cumhuriyet Hükûmeti için ne mutlu bir eser olacaktır” (ATATÜRK’ÜN S.D.I, 1997:419-420;İZGİ, 1984:266-276).

Hasan Rıza Soyak, “Atatürk’ten Hatıralar” adlı eserinde (II, 1973:483) doğuda kurulması planlanan bu kurumlarla ilgili olarak şu satırlara yer verir: “Atatürk, on, onbeş sene içinde bütün bu müesseselerin başarı ile işleyeceğine, ondan sonra diğer bölgelerle beraber bu bölgede de başka üniversite ve yüksek okullara ihtiyaç duyulacağına inanıyordu. Hayatında, bir çok mûhal telâkki edilen işleri, dehası ve tükenmez azmi ile tahakkuk ettirmiş olan Büyük Adam’ın, bu yoldaki tasavvur ve inançlarını anlatırken gösterdiği büyük heyecan halâ gözlerimin önündedir. Ne çare ki Atatürk bu tasavvurunu fiil alanına koyamadan fani hayattan çekildi”.

Sonuç

Atatürk Dönemi’nde eğitim, kalkınmanın ve uygarlık yolunda ilerlemenin en önemli dayanağı olarak görülmüştür. Bu yüzden eğitim meselesi görülmemiş bir ciddiyetle ele alınmıştır. Eğitim tarihimizde en köklü reformlar bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Ülkedeki bütün okulların Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanması, lâik eğitime geçilmesi, yeni Türk harflerinin kabul edilmesi, kadın eğitimine önem verilerek karma eğitimin başlatılması ve yüksek öğretimin yeniden yapılandırılması, bu yeniliklerden bazılarıdır. Kuşkusuz, bütün bu reformlar belli bir plan ve program dâhilinde gerçekleştirilmiştir.

Atatürk, Kurtuluş Savaşı yıllarından vefatına kadarki dönemde, eğitim sorunlarıyla her zaman yakından ilgilenmiştir. Eğitimimizin temel hatalarını görmüş ve milletimize de göstermiştir. Bu alandaki görüşlerini, gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde; gerekse yaptığı yurt gezilerinde çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Eğitim uygulamalarının bizzat içinde yer almak suretiyle de, hem eğitimcilerimize, hem de halkımıza rehberlik etmiştir. Bütün bu çabalarından dolayı da, kendisine “Başöğretmen” unvanı verilmiştir.

Atatürk, fikirleriyle yalnızca kendi dönemi ile sınırlı kalmış bir lider değildir. Onun eğitimle ilgili görüşleri, dün olduğu gibi, günümüze ve geleceğe ışık tutmaya devam edecektir. İrfan ordumuzun birer mensubu olarak öğretmenlerimize düşen görev, “fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek karakterli” nesiller yetiştirme konusundaki kararlılıklarını sürdürmeleridir. Gençliğe düşen görev de, kendisine emanet edilen Cumhuriyet’i, en küçük bir zafiyet bile göstermeden korumak ve yaşatmak; Atatürk’ün İlke ve İnkılâplarına sahip çıkarak, uygarlık yolunda bıkmadan, yorulmadan ilerlemektir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZISTAN

Kaynakça

- AKGÜN, S. (1983), “Tevhid-i Tedrisat”, *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*: 37-50.
- AKYÜZ, Y. (2001), *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul: Alfa.
- ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal. (1997), *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri (Atatürk’ün S.D.)*, I-III, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal. (2005), *Nutuk 1919-1927* (haz. Z. Korkmaz), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal. (1970), *Atatürk’ün Millî Eğitimle İlgili Düşünce ve Buyrukları (Atatürk’ün M.E.İ.D.B.)*, (sad. V. Bingöl), Ankara: TDK.
- ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal. (1984), *Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*, (haz. K. Aytaç), Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- BAŞGÖZ, İ. ve WILSON, H. E. (1968), *Türkiye Cumhuriyeti’nde Eğitim ve Atatürk*, Ankara: Dost.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (2005), *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Ankara: Anı.
- CİCİOĞLU, H. (1985), *Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk ve Orta Öğretim (Tarihî Gelişimi)*, Ankara: AÜ, Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- DEMİR, F. ve diğ. (2002), *Çağdaş Türkiye Tarihi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Mersin: Mersin Üniversitesi.
- ERGÜN, M. (1997), *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara: Ocak.
- EROĞLU, H. (1982), *Türk İnkılâp Tarihi*, İstanbul: MEB.
- FEYZİOĞLU, T. (1982), “Atatürk’ün Çağdaş Bilime, Eğitime ve Öğretmene Verdiği Önem”, *EÜ, Atatürk Kültür ve Eğitim Semineri*: 7-23.
- GEDİL, A. (1988), “Atatürk ve Kadın Eğitimi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, V/13: 259-265.
- GÖKALP, Z. (1986), *Türkçülüğün Esasları*, Ankara: KB.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 13 Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZISTAN

GÖKSEL, B. (1985), “Atatürk’ün Eğitim Hakkındaki Görüşleri ve Misak-ı Maarif”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, I/3: 921-958.

GÖYÜNÇ, N. (1983), “Atatürk ve Eğitim Hakkındaki Görüşleri”, *EÜ, Atatürk Kültür ve Eğitim Semineri*: 37-40.

GÜNGÖR, E. (1980), “Medrese, İlim ve Modern Düşünce”, *Töre*, 114:11-12.

HACIEMİNOĞLU, N. (1976), *Milliyetçi Eğitim Sistemi*, Ankara: Töre-Devlet.

İNAN, A. (1968), *Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler*, Ankara: Ajans-Türk Matbaası.

İNAN, A. (1998), *Mustafa Kemal Atatürk’ten Yazdıklarım*, İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi.

İZGİ, Ö. (1984), “Atatürk’ün Eğitim ve Üniversitelere Bakış Açısı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, I/1: 266-276.

KARAGÖZOĞLU, G. (1985), “Atatürk’ün Eğitim Savaşı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, II/ 4: 193-213.

KAYNAR, R. ve SAKAOĞLU, N. (1996), *Atatürk Düşüncesi*, İstanbul: MEB.

KOCATÜRK, U. (1999), *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

KOÇER, H. A. (1991), *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, İstanbul: MEB. MUMCU, A. ve diğ. (1997), *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Ankara: YÖK.

NACİ, F. (1970), *100 Soruda Atatürk’ün Temel Görüşleri*, İstanbul:Gerçek.

OZANKAYA, Ö. (1985), *Türkiye’de Laiklik*, İstanbul: Cem. PALAZOĞLU, A. B. (1990), *Atatürk ve Eğitim*, Ankara: MEB.

SAĞLAM, S. (1999), “Atatürk ve Üniversite”, *Erdem Cumhuriyet Özel Sayısı I*, XI/31: 207-213. SAKAOĞLU, N. (2003), *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi. SAKAOĞLU, S. (1990), *Atatürk, Gençlik ve Kültür*, Konya: SÜ.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 13

Ekim – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- SAYILI, A. (1988), “Atatürk ve Temel Bilimler”, *Erdem*, IV/12: 933-961.
- SOYAK, H. R. (1973), *Atatürk'ten Hâtıralar*, II, İstanbul: Yapı Kredi Bankası.
- SUNGU, İ. (1938), “Tevhid-i Tedrisat”, *Belleten*, II/7-8: 397-431.
- TAN, M. (1981), “Atatürk ve Karma Eğitim”, *Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu*: 45-55.
- TEZCAN, M. (2000), *Atatürk ve Eğitim Bilimleri*, Ankara: Anı.
- UNAT, F. R. (1964), *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış*, Ankara: MEB.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Ş. (1973), *Atatürk ve Harf Devrimi*, Ankara: TDK.
- YAMANER, Ş. (1999), *Atatürkçü Düşüncede Ulusal Eğitim*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm.